

Kortere anmeldelser

ALMINDELIG HISTORIE

Plov og Pen. Festskrift til Svend Gissel 4. jan. 1991. Redaktion HARALD ILSØE og BENT JØRGENSEN. Det Kgl. Bibliotek og Landbohistorisk Selskab, Kbh. 1991. With Summaries in English or German, I-XIV + 280 ss. ill. Kr. 225,- + moms.

»Ploven« og »pennen« må vel symbolisere dr. Gissels indsats som landbohistoriker og biblioteksmand. 14 af festskriftets 18 afhandlinger har dog berøring til landbohistorien og til Gissels indsats i det nordiske ødegårdsprojekt; en plov har større vægt end en pen! Som helhed betragtet er der tale om gode og kyndige refleksioner. Da festskriftgenren får skyld for at »begrave« bidrag af undertiden høj videnskabelig karakter, vil en kortfattet præsentation af de enkelte være formålstjenlig.

Siden 1977 har Gissel som leder af Det Kgl. Biblioteks Håndskriftsamling virket i grænsefeltet mellem arkiver og biblioteker. Fra dette grænseområde har festskriftet 3 bidrag: C. Rise Hansen (Missionær Chr. Fr. Johs. Beckers Indiensfærd) udgiver den unge missionærs rapport om sin rejse i 1869, vist som den første dansker gennem Suezkanalen til Indien, hvor han døde umiddelbart efter sin ankomst; Vello Helk undersøger indførslerne i Fr. Stauds stambøger 1789-1803 (På sporet af tabte stambøger) og antager, at kun ¼ af det oprindelige stambogsmateriale er bevaret og Harald Ilsøe kuldkaster kronologien i v. Mörsebergs i visse afsnit forfalskede skildring (En malteserridder i Norden. Augustus v. Mörsebergs rejseskildring 1592). Med Erik Petersens beretning om Flatøbogens forberedte men aldrig gennemførte optræden på Verdensudstillingen 1893 i Chicago (Om Flatøbogens Vinlandsrejse) får vi et stykke bibliotekshistorie om »kustoder«, national forfængelighed og politikeres gøren brug af kulturminde.

K. E. Frandsen præsenterer udviklingen fra 1680-erne til idag i Gissels bopælskommune (Tåstrup Valby. Fra landsby til trafikkorridor). Sölve Johansson (Öland och Falster. Några landsbystrukturella jämförelser) sammenligner landskifter på Öland og på Falster og forsøger en relativ datering af »Tegskiftets« indførelse på Öland. Eino Jutikkala afdækker forløbet af en plettyfus epidemi forårsaget af misvækst (Massdöd och ödeläggelse under katastrofåren 1696-97 i Finland), der bl.a. havde den også i Danmark observerede virkning at klassen af besiddelsesløse forsvandt med de overlevendes overtagelse af ødegårdene. I festskriftets andet finske bidrag (Den världsliga frälsejordens lokalisering i Finland under medeltiden och 1500 talet) konstaterer Elljas Orrman, at den finske adels middelalderlige besiddelser lå i kystnære egne på littorinafladen,

mens adelsgodserne senere bredte sig uafhængigt af naturbetingelserne overalt i de sydlige provinser.

Erland Porsmose (Foldtal og kornproduktion) plæderer for at foldudbyttet i ældre tid ikke beregnes ud fra forholdet mellem udsæd og høstmængde men baseres på den gennemsnitlige tiendeydelse, da jordernes besåningsevne har varieret. Wolfgang Prange (*Die Mark Goldes in Angeln*) beregner omfanget af den højmiddelalderlige jordvurderingsenhed mark guld, som endnu i 1600-årene var i brug i Husby-, Ny- og Uggelherreder i Angel, i forhold til gårdstørrelser, udsæd og areal og med de ikke kompatible jordvurderingsenheder i ottingmål. Jørn Sandnes (*Utmarksdrift og ressursutnyttelse i Norge i eldre tid*) understreger forskellen mellem i nord- og sydkandinaviske landbrug med påvisning af den betydning udyrket land havde i Norge mht. hølæt (og jagt). Vinterfoderet var landbrugets minimumsfaktor. Sandnes mener at sæterdriften er af eftermiddelalderlig dato. Ifl. Erik Ulsig (*Landboerne i Skæring*) var Skæring i 1680-erne i strukturel henseende et relikvium af den højmiddelalderlige godsstruktur med landbogårde omkring en brydegård. Mogens Weitemeyers afstikker til det kunstvandede mesopotamiske landbrug i 2. årtusind f. Kr. (*Landbrug i Mesopotamien*) er bidrag til debatten om tilsaltnings betydning for jordens dalende ydeevne. Endelig forelægger Eva Österberg eksempler på afhændelse af ejendom uden for slægten i 1600- og 1700-tallet (*Land Transactions. Symptoms of Crisis or the Emergence of Capitalism in Swedish Peasant Society*) og argumenterer for, at afhændelser til ikke beslægtede fik større sociale følger for lokalsamfundet i 1700-tallet end tidligere.

Ødegårdsprojektet trak på bistand også fra stednavneforskere og arkæologer. H. V. Gregersen (*Om reciproke stednavne i det sønderjyske*) forsøger at udsondre navnetyper, der afspejler oprindelig sognesamhørighed; Bent Jørgensen (*Navne og forsvundne bebyggelser*) konstaterer tab af marknavne allerede i løbet af middelalderen og tilmåler ikke danske marknavne høj alder rækkende fra landsbygrundlæggelsen. Viggo Nielsen foreslår fredning af oldtids- og middelalderlige dyrkningsspor i Østdanmark (*Øde marker. Om bevarengen af et kildemateriale*). Endelig fører Bente Holmbergs lystvandring (*En filogisk vandring omkring navnet Gissel*) hende bl.a. til indskriften »Asugislas« på et spydskæft fra Kragehul-fundet (ca. 350-550).

Det er en varieret og smukt sammensat buket af bidrag, som redaktionen og den tidligt afdøde Marton de Hartanyi fik bundet til Svend Gissels halvfjerdsårsdag.

Michael Hertz

HARRY HAUE, KRISTIAN HVIDT, INGRID MARKUSSEN & ERIK NØRR (red.): *Skole – Dannelse – Samfund. Festskrift til Vagn Skovgaard-Petersen 31. maj 1991. Odense University Studies in History and Social Sciences 134. Odense Universitetsforlag, 1991. 277 s., ill.*

På sin tres års fødselsdag fik Vagn Skovgaard-Petersen overrakt dette smukke og indholdsrige festskrift. Dets fortjeneste er, at de 25 bidrag alle beskæftiger sig med aspekter af uddannelse i bred forstand. Til de mange danske bidrag slutter sig interessante artikler fra og om Norge, Sverige og Island.